

Literární putování

Libereckým krajem

září
2021

Krajská
vědecká
knihovna
v Liberci

Horním Pojizeřím za zapadlými vlastenci, blouznivci našich hor, cimrmanovským géniem a milou sedmi loupežníků

V září se vydáme do Krkonošského podhůří nebo také tzv. Horního Pojizeří, onoho kraje zapadlých vlastenců. Ať už začneme cestu v údolí Jizery mezi Harrachovem a Kořenovem či v Tanvaldu u Kamenice, můžeme vystoupat za nádhernými rozhledy a prvními stopami regionálních autorů do Příchovic. Kromě všemohla Jára Cimrmana, jemuž je věnována zdejší rozhledna s muzeem, v nich působil jako farář **Josef Alois Koubel** (3. srpna 1825, Bozkov – 7. července 1886, Bozkov), který coby kaplan nebo farář prošel též Držkovem, Vysokým nad Jizerou či Semilami. Napsal např. humoresku **Se sněhem spadlý ženich**, drama **Rybrcol druhý na Krkonoších** či pojednání **Podřečí severních Čech**, v němž zaznamenal mnoho slov, obrátů a rčení z Horního Pojizeří a Podkrkonoší. Psal též básně, z nichž některé byly zhudebněny, a vydával i humoristický list *Ježek* s přílohou *Vystrkovský fíkulka*. Jako dobrý pastýř svého lidu se objevil coby vlastenecký mladý kaplan z Vysokého nad Jizerou v Raisových *Zapadlých vlastencích*. Psal o něm také Antal Stašek ve svých vzpomínkách.

V Příchovicích zemřel **Josef Šír** (7. ledna 1859, Horní Branná – 8. května 1920), který po vystudování učitelského ústavu v Jičíně vystřídal několik učitel-

ských působišť v Podkrkonoší (mj. Roztoky u Semil či Stará Ves u Vysokého nad Jizerou), do něhož zasadil děj povídek a románů, nejnověji vyšel výbor **Cesta k člověku. Povídky z Krkonoš** (2020). Je též autorem dramatu **Nevěsta: dramatický obraz z vesnického života z Podkrkonoší o 3 dějstvích** (1934) a **Tkalci: drama ze života krkonošského lidu ve třech jednáních s proměnou** (1934).

Z Příchovic se vydáme směrem k Pasekám nad Jizerou, proslaveným díky zápiskům zářijového jubilanta **Věnceslava Metelky** (17. září 1807, Skleňarice – 1. května 1867, Paseky nad Jizerou). Metelku jako písmáka objevil folklorista a autor krkonošských pohádek Jaromír Jech, který v jeho pozůstatosti našel rukopisný sešitek, obsahující Metelkou sebrané a zapsané pověsti, a vydal o něm knihu **Ze života zapadlého vlastence**. Zmiňuje se o něm v díle Antal Stašek. Z regionu vytěžil Metelka nejen krkonošská díla **O Librcolovi** a **Bál v Potočnicku**, ale též **Cesta do Hejnic** a **Bál v Návarově**. V Pasekách si můžeme prohlédnout dům, v němž žil, a na hřbitově pomník, ale také Muzeum zapadlých vlastenců. V nedalekých Skleňaricích si pak při další cestě prohlédneme jeho rodný dům s pamětní deskou.

Každý měsíc zveřejníme nový výlet za zajímavými literárními osudy a památkami našeho kraje.

Informace a podklady ke každé vycházce včetně mapy s trasou výletu naleznete vždy na našich webových stránkách a sociálních sítích. Vydejte se s námi odkrýt literární stopy v našem kraji!

www.kvкли.cz

Literární putování

Libereckým krajem

září
2021

Krajská
vědecká
knihovna
v Liberci

Metelkovy zápisky sloužily **Karlu Václavu Raisovi** (4. ledna 1859, Bělohrad – 8. července 1926, Praha) jako podklad k napsání románu **Zapadlí vlastenci** (1893, Paseky jsou zde nazvány Pozdětín, Vysoké nad Jizerou – Větrov a Semily – Mílov).

V Pasekách nad Jizerou nalezneme též stopy **Elišky Krásnohorské** (18. listopadu 1847, Praha – 26. listopadu 1926, Praha), která si zde v rodině své babičky zapsala text lidové ukolébavky, který použila v libretu opery **Hubička**.

Z Pasek se přes Sklenařice přesuneme do Vysokého nad Jizerou. Zde se narodil i zemřel další zářijový jubilant **František Nečásek** (20. srpna 1811 – 8. září 1889). Studoval na gymnáziu v Litoměřicích a v Jičíně, poté odešel do Prahy na filosofii, kde se setkal s K. H. Máchou. Trvale bydlel v Praze, ale letní měsíce trávil v rodném Vysokém. Protože přijížděl už počátkem června, říkali mu žertovně „první vysoká vlaštovka“. V Krameriově časopise *Večerní vyražení* uveřejnil texty *Založení Vysokého* a *Cestování po Krkonoších*, později publikoval básně a humoresky v časopisech. V roce 1828 podnikl cestu do Krkonoš, na jejímž základě vzniklo jeho vyprávění **Cestování na Sněžku** (1836). Dílo bylo pravděpodobně inspirované právě poutí K. H. Máchy, Nečásek se snaží o poetický popis krajiny a využívá i milostnou zápletku – dívka v jeho vyprávění se jmenuje Mária. V dílech líčil život na českém venkově, knižně vyšlo např. **Mileva. Obrázek z Hruboskalska** (1869), **Jitročí** (1872), v němž popisuje krajinu a obyvatelstvo v okolí Vysokého, **Malvína** (1876) ad.

Poblíž Vysokého, ve Staré Vsi, se narodil i zemřel představitel selských divadelních her, pořádaných pod širým nebem, písmák **František Filip Vodsedařek** (též Wodsedařek či Vocaďálek) (25. dubna 1762 – 14. března 1843). Ve Staré Vsi pracoval jako krejčí, který si přilepšoval ševcovinou, zedničinou a tkalcovstvím. Ve svých 47 letech se sám podle

bible naučil číst. Když r. 1809 na návštěvě u syna v Praze viděl poprvé divadlo, rozhodl se napsat hru. O nedělích psal komedie s historickou či náboženskou tematikou (**Mojžíš** apod.) a poté hrál se svou vlastní divadelní společností v okolních obcích. V obci lze spatřit dům a kapli, které postavil, a místa spojená s jeho hraním.

Z Vysokého scházíme podél potoka Zlatníku do Stanového. Zde se narodil nejvýznamnější autor regionu, **Antal Stašek** (22. července 1843 – 9. října 1931, Praha), vlastním jménem Antonín Zeman. Do rodného Podkrkonoší zasadil svá díla **Blouznivci našich hor** (1895), **V temných vírech** (1900), **O ševci Matoušovi a jeho přátelích** (1927), **Na rozhraní** (1908), **Přelud** (1918) a **Stíny minulosti** (1924). Na rodném domě ve Stanovém je umístěna pamětní deska od sochaře Aloise Hásky. Mládí zde prožité popisuje v knize **Ze vzpomínek** a místo se objevuje pod různými názvy též v dílech **Nedokončený obraz** (pod názvem Doupě) a **O ševci Matoušovi a jeho přátelích** (Vranov). Často se v těchto dílech objevuje také Návarov s místním zámekem, Vysoké nad Jizerou, Roprachtice (na místě u borovice zmiňované v **Blouznivcích našich hor** je dnes krásná rozhledna) aj. Staškovou první otištěnou básní byla **Z horské krčmy** (1866), v níž se mu vracejí úzkostné vzpomínky na jeho vzdálený rodný kraj a na život v Podkrkonoší, jak píše ve svých vzpomínkách. V **Básních** nalezneme také jeho skladbu *Na Krkonoších*.

NEDOKONČENÝ OBRAZ Antal Stašek

Krásný zámek stojí na konci výběžku široké a daleké vysočiny, prosečené k straně severní hlubokou, příkrou, skalnatou křivolakou úžlabinou, skrze níž teče šumivá horská bystřice; do ní vtéká se strany jihovýchodní menší potok. Na ostrohu mezi oběma

Literární putování

Libereckým krajem

září
2021

Krajská
vědecká
knihovna
v Liberci

proudy je zámek; pod ním strmá, skalnatými rozsedlinami pokrytá stráž; před ním k severu vysoký hřbet hory; kol kolem samý les. Za zámkem k straně polední stojí rozsáhlý dvůr s hospodářskými staveními; kolem něho hospoda a několik baráků.

BLOUZNIVCI NAŠICH HOR (PAN ŠIMON)

Antal Stašek

Návarov leží v nejkrásnější krajině našeho jizerského pohoří. Dole hučí přes balvany řeka Kamenice; po obou stranách strmí příkré skalnaté stráně; nahoře na vysočině je panský dvůr a na rozkláném ostrohu trčí v lesní houštině zříceniny starého hradu. Pod zříceninou vlévá se do Kamenice olešnický potok a za ním naproti zříceninám vystupuje z černého lesa šedá skála, na níž před lety stával kříž.

Zmiňujeme-li Antala Staška, stojí za to uvést i jeho syna **Ivana Olbrachta**, vlastním jménem Kamila Zemana, rodáka z nedalekých Semil (6. ledna 1882 – 30. prosince 1952, Praha). Ten umístil do Návarova, kam směřují naše kroky, děj povídky **Táta**, která vypráví o milostném poměru baráčníka Šourka a kněžny z návarovského zámku. Znovu se setkávají po 20 letech a Šourek vidí syna, kterého spolu zplodili. Na motivy této povídky natočil Martin Frič film *Prstýnek*. Do regionu je umístěno i jeho dílo se spiritistickým námětem **O zlých samotářiích**.

V souvislosti s Antalem Staškem zmiňme ještě **Louise Křikavu** (12. prosince 1873, Přeštice – 1. července 1920, Praha), který u něj byl za svého pobytu v Semilech – od dubna do prosince r. 1907 – zaměstnán jako advokátní koncipient. Podle svědectví rozvířil klidnou hladinu maloměstského života nejen svým zjevem, ale i bohémským způsobem života, byl to podle vyprávění pamětníků krasavec, dokonalý společník a nadšenec pro

vše krásné a nové, který často střídal svá působiště i zaměstnání. Křikava psal verše ovlivněné H. Heinemem, podle mínění současníků i ty vydané roku 1907 v Semilech – **Pavilon moru. Zlomek zápisů neurasthenikových**.

Nad Stanovým je osada Trojánky u Jesenného, v níž se narodil všestranný autor **Jan Dolenský** (19. června 1859 – 11. února 1933, Praha). Studoval v M. Boleslavi a učitelský ústav v Praze, kde byl jeho učitelem mj. Jaroslav Vrchlický. Za studentských let bydlel také u Bedřicha Smetany. Přes 40 let působil na pražských školách jako učitel. Vedle psaní řady pedagogických knih se věnoval propagaci českých dějin, ovlivněn A. Jiráskem. Napsal velké množství knih pro mládež, např. **Upomínky z cest života, Doma i v cizině, Z našich i cizích krajů** ad.

Cestu zakončíme v již zmiňovaném Návarově. V něm se narodil **Václav Alois Svoboda Navarovský** (8. prosince 1791 – 8. ledna 1849, Praha), gymnaziální učitel v Písku, Jindřichově Hradci a v Praze. Psal básně v češtině, němčině i latině, překládal a psal články. Z regionálních básní nalezneme např. v almanachu *Spitzberg-Album* báseň *Die Klein-Skaler Felsen*. Dopisoval si mj. s J. W. Goethem a W. Humboldtem a pomáhal F. Palackému redigovat *Muzejník*.

Osobností spjatou s Návarovem je **Viktor Dyk** (31. prosince 1877, Pšovka u Mělníka – 14. května 1931, Lopud). Pamětní deska na budově bývalého hostince U Českého lva, dnes Návarov 2, nese nápis: *Spřátelen s lesy, zde bydlil, snil a pracoval básník a politik Viktor Dyk, o prázdninách 1901–1916*. V tomto hostinci se odedávna scházeli různí představitelé regionálního kulturního a společenského života, např. již zmiňovaný Věnceslav Metelka nebo švec Matouš Štěpánek. Ten zde v r. 1848 v masce čerta pronesl řeč o svobodě. Dyk sem jezdil vždy na léto, aby se odreagoval od poslaneckého života, a začal

Literární putování

Libereckým krajem

zaří
2021

Krajská
vědecká
knihovna
v Liberci

zde tvořit svoji *Milou sedmi loupežníků*, *Konec Hackschmiedův* a napsal zde několik divadelních her z místního prostředí. Např. v r. 1910 napsal komedii *Švejdy Navarovského sláva a pád*, která se hrála s loutkami vyřezanými z brambor. V srpnu 1902 napsal *Navarovskou elegii*, uveřejněnou ve sbírce *Buřiči* (1903). Mezi jeho básněmi se uvádí ještě další napsaná v Návarově 1. listopadu 1919.

NAVAROVSKÁ ELEGIE

Viktor Dyk

*Klidný a rozumný, se skály kraje
poslouchám, vítr jak písničky hraje
o lidských radostech, o lidském žalu,
dalekém jakémś ideálu,
žhne slunce, nic mne nebolí,
a hledím klidně v údolí. ...*

*Po bouři, která vše plnila děsem,
po prudké bouři kráčel jsem lesem.
Jak jsem šel večerem, vydrážděn, chor,
v mlhy se zahalil majestát hor,
šedivá mlha vše clonila zraku.
Z daleka slyšel jsem hučení vlaku.*

*Stoupal jsem necestou, po příkré pouti
chtěl vnitřní bolest jsem odvrhnouti,
vrhnout do řeky s příkré té stráně,
vrhnouti hluboko ve jménu Páně
msty, vzpoury, záští doutnající.
Hučet jsem slyšel Kamenici. ...*

Stať Hrad Navarov nad Kamenicí uveřejnil v *Archeologických památkách* roku 1883 rodák z Bozkova **Jaroslav Václav Dolenský**, profesor v Kutné Hoře a autor několika historických děl a fejetonů, které psal do časopisu *Čech* pod pseudonymem Jar. Mařenů.

Za Kamenicí již hledíme na Železnobrodsko, kde učil v letech 1880–1884 v Jirkově a 1884–1890 v Loučkách zajímavý autor, připodobňovaný ke K. V. Raisovi, **Josef Krušina ze Švamberka** (6. července 1859, Lysá nad Labem – 7. července 1914, Praha). Aniž opustíme naši trasu, stojí za to si o něm na závěr pár slov říci. Aby co nejlépe poznal zdejší život, na vlastní kůži si vyzkoušel práci v břidlicovém lomu nebo při sekání skleněných korálů a všiml si i železnobrodského nářečí, do regionu zasadil např. sbírky *Črty*, *Starým pérem*, *Lidé nemilovaní a zamilovaní* či črtu *Láska Petra Mařase*, přepracovanou na divadelní hru pro ochotnické divadlo v Loučkách. Kniha *V domovské obci* líčí příběh sirotka Amály z Louček, končící jejím úmrtím, *U Benešů*. *Všední příhody v podhorské domácnosti* zachycuje v cyklu jednoho roku folklor v Loučkách. Jeho díly pro mládež by dnešní rodič zřejmě nebyl nadšen, neboť autor soudil, že „pro děti nejzdravějším směrem je realismus“, a proto se i u stinných stránek života vyhýbá přikrášlování. Tak nějak to připomíná Cimrmana a jeho roztomilý Kašpárkův hrobeček. Např. jedna povídka z knihy *O několika děvčátkách a chlapcích* se jmenuje *Petra Hájkova zabítý bratr* a vypráví o tom, jak chlapec s bujnou fantazií obvinil otce z vraždy. Perličkou je Krušinova záliba – chytání ptáčků, které pak pojmenovával po literátech – např. Vrchlický nebo Světlá. Cimrmanovsky jsme začali, Cimrmanovsky skončeme. Poslední úsek cesty údolím Zlatníku až k návarovskému železničnímu mostu jsme šli po Cyklostezce Járy Cimrmana, která zde začíná. Naučná cedule nás u zbytků kamenného mostu informuje o stavitelských snahách českého génia. A působením génia loci se v Horním Pojizeří objevilo tolik zapadlých vlastenců i blouznivců.

Marek Sekyra, Františka Dudková Párysová

Výletní mapa

Start – Tanvald či Kořenov → **2)** Příchovice – muzeum a rozhledna Járy Cimrmana, působíště J. A. Koubleho a J. Šíra → **3)** Paseky nad Jizerou – působíště V. Metelky, dům, pomník a Muzeum zapadlých vlastenců, dějiště Zapadlých vlastenců K. V. Raise a místo pobytu E. Krásnohorské → **4)** Sklenařice – rodný dům a pamětní deska V. Metelky → **5)** Vysoké nad Jizerou – rodiště F. Nečásky, působíště J. A. Koubleho, dějiště děl A. Staška → **6)** Stanový – rodný dům a pamětní deska A. Staška → **Cíl** – Návarov – rodiště V. A. Svobody Navarovského, místo pobytu V. Dyka, V. Metelky, dějiště děl A. Staška, I. Olbrachta, V. Dyka, J. V. Dolenského, naučná cedule J. Cimrmana

A – Stará Ves – rodiště a místa působení F. F. Vodseďálky, působíště J. Šíra / **B** – Roprachtice – dějiště děl A. Staška / **C** – Trojánky – rodiště J. Dolenského

